

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ AUTORKY	5
SLOVO K ČESKÝM ČTENÁŘŮM	7
PŘEDMLUVA A. MARTINETA	9
PREAMBULE	11
Francouzština očima lingvistů — Vznikla francouzština z galštiny? Rozhodně ne — Z latiny? Ano, ale z jaké latiny? — Francouzština: <i>patois</i> , které uspělo — Francouzština oblasti Tourain, „ <i>enfant chéri</i> “ cizinců — Francouzština: mýtus a skutečnost	
1.	
JAK VZNIKLA FRANCOUZŠTINA ? <i>Deset orientačních bodů v dějinách francouzštiny</i>	
DESET ORIENTAČNÍCH BODŮ	21
Hledání původu — Slova se již nevyslovují stejným způsobem — Slova již nemají tentýž význam — Dějiny jazyka — Deset orientačních bodů	
PŘED PŘÍCHODEM INDOEVROPANŮ	26
Velká rodina „Indoevropanů“	
OBDOBÍ GALŮ	30
Galština, jazyk neznámý — Co bylo před Galy? — Galové psali málo — Bratranec podle bretonské módy — Zpočátku to byla šlechta a obchodníci — Změnit jazyk je jako zapřít sebe sama — „Rozverné historky“ ve francouz- štině — Galská míle je něco jako starý frank — Řekni mi jméno svého města a já ti povím, jak se jmenovalo kdysi — Řekni mi jméno svého města, a já ti povím, kdo v něm bydlel — <i>Provincia</i> je jiná	

- OBDOBÍ „BARBARŮ“ 42
 Od latiny k francouzštině — Provence, první římská provincie — Nájezdy Germánů — Frankové převládají na severu země — *Langue d'oïl, langue d'oc* a *frankoprovensálština* — Každý přináší své zrníčko soli — Germánský vliv na slovník — Germánský vliv na výslovnost — Objevuje se nová souhláska: h — Zmizely samohlásky — *Čepice bílá* nebo *bílá čepice* — Jako příklad nám poslouží jména *Francheville* a *Villefranche* — Bilance germánských invazí
- OBDOBÍ KŘESŤANŮ 56
 Pronikání křesťanství — Chlodvíkova teatrální konverze — Mluvená latina se mění — Karel Veliký a latina — Lidé se domnívali, že mluví latinsky a... přitom to již byla galorománština — Jak se mluvilo v VIII. a v IX. století? — První slovníky: *Glosáře* — Jak se ze jména stala přípona — První „*monument*“ francouzského jazyka — Nové futurum — Příklady na jazykové změny — Jak se z *chevals* mohlo stát *chevaux* — Není třeba dělat si starosti — Karolinská renesance a latina — Všichni jsme latiníci — Tvary francouzštiny jsou rozporné
- MEZIDOBÍ VIKINGŮ 70
 Vikingové jsou Germáni, kteří přišli ze studených krajů — Francouzština obohatila angličtinu (neboli *franglais* naruby) — Svědectví o normandské invazi — *Balbec*, neboli pomyslný zeměpis Marcela Prousta — Několik francouzských slov skandinávského původu
- OBDOBÍ DIALEKTŮ 76
 Jazyková členitost ve středověku — Probouzí se Paříž — Ale proč právě Paříž? — Přejímky z jazyka *d'oc* — Všichni chtějí mluvit tak, jak se mluví v Paříži
- UPEVNĚOVÁNÍ FRANCOUZŠTINY 83
 Latina sestoupila ze svého piedestalu — Od nynějška se bude psát francouzsky — Vývoj přirozený a vývoj dekretovaný — Váhavý valčík koncových souhlásek — Nepořádek v liaisons — Vyslovovat nebo nevyslovovat koncovou souhlásku? — Každé slovo má svou historii — Koncové *e*-ové samohlásky oněmí — Nepovedená fonetická evoluce — *Pas, point, mie, goutte...* — Jazyk se obohacuje — Vzpomínka na Medicejské — Dublety namířené proti zbytečnému opakování
- OBDOBÍ „BON USAGE“ 95
 Jazyk je sešněrován — Krásný úzus a správný úzus — Mučedníci pravopisu — Upevnění výslovnosti — Práce na významu slov — „Úzus“ je kvůli „*raison universelle*“ svržen z trůnu — Respektování dobrých autorů a zdvořilostní fráze — A zatím *patois...* — Za Lyonem Racine již ničemu nerozumí — *Patois* na lucerny! — Učitel v každé obci—neuskutečnitelný sen — Jakou podobu měla francouzština v XVIII. století? — Prodlužují se samohlásky — Gile Vaudelin byl předchůdcem — *Passé „simple“* je příliš komplikované — „*J'eusse été faché que vous m'imputassiez cette connerie*“! — Duch encyklopedistů — Rozšiřování slovní zásoby v XVIII. století

OBDOBÍ ŠKOL	109
-----------------------	-----

Lidé si osvojili francouzský jazyk, ale *patois* nezapomněli — ... a všechny malé Francouze bylo třeba naučit psát — Ve znovuzřizovaných placích se již nebylo možné dorozumět — Náklonnost k *patois* se ztrácí

OBDOBÍ SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ	113
---	-----

Když se z *T. S. F.* stal rozhlas — O dvacet let později je zvuk doprovázen obrazem — Francouzština sdělovacích prostředků — Jakou výslovnost uplatňovat ve sdělovacích prostředcích? — A co dále?

2.

NÁŘEČÍ A PATOIS

Regionální jazyky

NEROMÁNSKÉ JAZYKY	119
-----------------------------	-----

Kdo jak mluví? — Baskičtina přežila indoevropskou invazi — Další nerománské jazyky — Kdo dnes mluví bretonsky? — Vlámština — Vitalita alsasštiny a lotrinštiny

ROMÁNSKÉ JAZYKY	128
---------------------------	-----

Poslechněme si něco o rozdílech v románské oblasti — Mluvme chvíli *patois*

Nářečí oblasti <i>d'oc</i>	129
--------------------------------------	-----

Kdo dnes mluví okciténsky — Vzpomínka na Mistrala — Pravopisné problémy — Ústav okciténských studií — Oblasti uvnitř Okciténie — Několik Ariadniných nití — Obyvatelé Korsiky přilnuli k italštině

Frankoprovensálština	138
--------------------------------	-----

Kdo mluví frankoprovensálsky — Jak poznáme, že se mluví frankoprovensálsky?

Oblast <i>d'oïl</i>	140
-------------------------------	-----

Jak se dělí nářečí oblasti *d'oïl* — Čemu jsou podobna nářečí oblasti *d'oïl*?

JAKOU BUDOUCNOST MAJÍ REGIONÁLNÍ JAZYKY?	145
--	-----

Nová orientace regionálních jazyků

FRANCOUZŠTINA VE FRANCII

Oblastní varianty

ROZDÍLNOSTI A ZEMĚPIS 149

Není možné říci „*LE Français*“ — Král je nahý — Regionální rozdílnost francouzštiny — Napřed trochu zeměpisu — Předat Paříži její oprávněné místo

ROZMANITOST SLOVNÍ ZÁSOBY 153

Dejme do jednoho pytle utěrku s ubrouskem ... — Nyní si zajdeme do kuchyně — Střeďte se, ať nevečeříte v bačkorách! — Jazykovědci dělají průzkum — Lyon exportoval své „*mâchons*“, a zachoval si své „*cuchon*“ — Nešlapte mi přece na moje kuří oka! — Nářeční slova v obecné francouzštině — „*La tournez-vous*“ nebo „*la touillez-vous*“? — A k vytírání podlahy?

ROZMANITOST GRAMATICKÝCH FOREM 162

„*Ça a eu payé!*“ — Ctitelé „*surcomposé*“

JAK FRANCOUZI VYSLOVUJÍ 165

„*Accent*“ nesmíme zaměňovat s *výslovností* — „*Un grand pain rond*“, aneb o nosových samohláskách — Tři nebo čtyři nosové samohlásky? — Pět nosových samohlásek — Šest nosových samohlásek — Jak se vyslovují nosové samohlásky v jižní Francii? — Jak si Francouzi s takovými rozdíly poradí?

FRANCOUZŠTINA ZA HRANICEMI FRANCIE

Statut francouzštiny a její rozmanitost v mezinárodním kontextu

POSTAVENÍ FRANCOUZŠTINY VE SVĚTĚ 173

Jak hluboko klesne? — Mezinárodní kongresy o ni nestojí — Zlatý věk francouzštiny — Pro francouzštinu zbývá jen stříbro — Francouzština v jiných jazycích — Francouzsky se nemluví jen ve Francii — Kolik je na světě francouzsky mluvících lidí? — Kdo mluví francouzsky za hranicemi Francie?

ROZMANITOST FRANCOUZŠTINY ZA HRANICEMI FRANCIE . . 186

Francouzština v Belgii 186

Francouzština a vlámsština — Čemu je podobná francouzština, kterou se mluví v Belgii?

Francouzština v románském Švýcarsku 189

Tři oficiální jazyky — Francouzština, kterou se mluví ve Švýcarsku

Francouzština v Kanadě	192
Šest milionů frankofonů — Akádové, obyvatelé bez geografické příslušnosti — <i>Le „Grand dérangement“</i> — Francouzština v Quebecu — „ <i>Ptsi-z-infin</i> “ a „ <i>grin-minmin</i> “	
Francouzština v Luisianě	198
Tři jazykové varianty kromě angličtiny	
Francouzština na Antilách a v Guayaně	199
Kreolština a francouzština — Některé charakteristické rysy francouzštiny na Antilách	
Francouzština v Africe	200
Frankofonní Afrika — Africká francouzština — Francouzština v Severní Africe — Ženský ráz francouzského „r“ — Před francouzštinou tu byl <i>sabir</i> — A co „ <i>Pieds-Noirs</i> “?	

5.

CO JE TO FRANCOUZŠTINA?

Specifičnost a struktura

CO JE TO JAZYK?	211
Paradox jazyků — Hlásky a slova ve francouzštině — Slova a monémy: první artikulace — Druhá artikulace: fonémy — „Vlastní jádro“ jazyka	
FRANCOUZSKÉ HLÁSKY	215
Hlásky a písmena — 18 základních francouzských souhlásek — Co je to <i>lifting</i> ? Ptají se ti, jejichž mateřštinou je angličtina — Nosovky ve slovech <i>niais</i> , <i>brugnon</i> a <i>panier</i> jsou na tom stejně — 13 základních samohlásek — „Němé“ <i>e</i> , které je slyšet — Proč je tabulka takto členěna? — Co představují svislé sloupce? — Tabulka je ve své podstatě figurativním zobrazením — Co představují horizontální řady? — <i>r</i> , <i>l</i> a <i>ill</i> tvoří samostatný oddíl — Každá hláska není foném: francouzská „r“ — Jak určíme skutečný základ francouzského zvukového systému — Současné tendence — Metoda výzkumu — Jak se jazyk mění — Jak se vyslovovalo v dobách Molièrových — „ <i>Mec</i> “ a „ <i>mac</i> “	
PODOBA SLOV	230
Slova a monémy — Jak vypadají francouzská slova — Francouzština, jazyk slovních hříček (kalambúrů) — Pythické ekvivalenty v křížovkách — Různé formy pro stejný význam — Přetváření slov latinských a řeckých — Současná situace — Vypadají učená slova vždy učeně? — Podoba slov je pružná	
PSANÁ PODOBA JAZYKA	238
Mluvená podoba jazyka odsunuta na druhou kolej — Povstal z popela jako Fénix — Přebory v pravopisu — Zbožňujeme svého katana — Zlatý věk	

pravopisu — Veliká změna — Reformátoři a tradicionalisté — „*Chausse-trap-
(p)es*“*) francouzského pravopisu — Okouzlení pravopisem — Lákavý „*alfo-
nic*“ André Martineta

VÝZNAM SLOV 250

Analýza významu — 75 slov pro označení obuvi — Jak se význam skrývá za slovy? — Významy „poněkud“ zapomenuté — Proč favorizovat 4, 22, 31 nebo 400? — Slova a svět — *Béchamel, Guillotin, Praslin* a další — „*Corbillard, mayonnaise, cravate*“ a spol. — Slova, která přicházejí z nejrůznějších koutů Země — Proč *dinde* a *colchique*? — Přesouvání významu — Osobitá invence a společný jazyk

6.

KAM SE UBÍRÁ FRANCOUZŠTINA?

Současné změny

ZMĚNY VE SLOVNÍKU 269

Novinky ve slovní zásobě — Inventář slov, která se skutečně užívají — „*Trésor général des langues et parlars français*“ — Nová slova dvojího typu — *Walkman* nebo *baladeur*? — *On a „franchisé“ les „croissanteries“* — *Professeure, professeuse, professoressa?* — Mladí a jejich slovník — *Assurer* a *craindre* — Váhavost rodičů — Selhání v komunikaci — Pohyb vývoje lexikálních jednotek — Střežte se negativních tvarů — Pod starou formou se skrývají nové významy — Změny formy — „*Verlan*“ neboli o přesmyčkách — Kódované tvary a obecný jazyk — Žargony a argot — Nekonvenční slovník — Nevšímat si jich, nebo je dát do slovníku?

ZMĚNY V GRAMATICE 281

Vývoj gramatických forem — K jednomu rychlému vývoji: *passé simple* — Ostrůvek odolnosti: líčení — *S lequel* je to už velmi špatné — Gramatické „novinky“

ZMĚNY VE VÝSLOVNOSTI 285

Avec des pâtes, humble sera la fête dans le living — Každý Pařížan pochází odněkud — Rozložení hlásek ve slovech — Přízvukování a intonace — Vliv psané podoby

DYNAMICKÉ FAKTORY 288

Brzdy a akcelerátory — Francouzská akademie a její slovník — Pravopisné novinky — Skuteční posuzovatelé běžného úzu — Jazyk a stát — Sdělovací prostředky — Inovace nebo barbarství — Reklama a jazyk — Jazyk reklamy v čele pelotonu — Odvážnější způsoby tvoření — Reklama si hraje s jazykem — *Allo tobus?**) — „Kulturní“ důsledky reklamy — ...ale tabu přetrvávají — Mladí a „méně mladí“ — A nyní?

FRANCOUZSKÝ JAZYK V POHYBU	300
BIBLIOGRAFICKÉ POZNÁMKY	301
PŘEKLADATELSKÁ POZNÁMKA	316

Henriette Walterová

FRANCOUZŠTINA ZNÁMÁ I NEZNÁMÁ

Z francouzského originálu Le Français dans tous les sens, vydaného nakladatelstvem Robert Laffont v Paříži roku 1988, přeložily Marie Dohalská a Olga Schulzová. Obálku navrhl Milan Albich. Odpovědná redaktorka Jindřiška Pluhářová. V roce 1993 vydalo nakladatelství JK, Jan Karselsberger, Praha jako svou 36. publikaci. Náklad 3000 výtisků. I. vydání. Cena 139,- Kč

